

УДК 338.431

DOI:10.24144/2078-1431.2021.1(26).174-179

Катерина Індус,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ
Святослав Пінцак,
аспірант ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Агробізнес є однією з основних форм підприємництва в аграрному секторі економіки України. У цю сферу залучаються всі виробничі та обслуговуючі фірми й організації, що функціонують у сфері агропромислового комплексу.

Наукову працю присвячено питанням визначення сутності та особливостей розвитку аграрного підприємництва. У дослідженні проаналізовано динаміку його розвитку в Україні впродовж останніх років. Зроблено висновки щодо тенденцій і шляхів розвитку українського аграрного бізнесу.

Ключові слова: підприємництво, агропромисловий комплекс, агробізнес, сільське господарство.

This scientific work is devoted to determining the nature and features of the development of agricultural entrepreneurship. Agribusiness is one of the main forms of entrepreneurship in the agricultural sector of Ukraine's economy. All production and service firms and organizations operating in the field of agro-industrial complex are involved in agribusiness. The study analyzes the state of development of agricultural entrepreneurship in Ukraine compared to previous years. Conclusions are made on trends and ways of development of Ukrainian agrarian business. Agribusiness involves all the steps required to send an agricultural good to market, namely production, processing, and distribution. This industry is an important component of the economy in countries with arable land since agricultural products can be exported. Agribusiness treats the different aspects of raising agricultural products as an integrated system. Farmers raise animals and harvest fruits and vegetables with the help of sophisticated harvesting techniques, including the use of GPS to direct operations. Manufacturers develop increasingly efficient machines that can drive themselves. Processing plants determine the best way to clean and package livestock for shipping. While each subset of the industry is unlikely to interact directly with the consumer, each is focused on operating efficiently in order to keep prices reasonable. Because agribusiness is a broad industry, it incorporates a wide range of different companies and operations. Agribusinesses include small family farms and food producers up to multinational conglomerates involved in the production of food on a national scale. Within the agriculture industry, "agribusiness" refers to the range of activities and disciplines encompassed by modern food production. There are academic degrees specializing in agribusiness, departments of agribusiness, agribusiness trade associations, and agribusiness publications.

Key words: *entrepreneurship, agro-industrial complex, agribusiness, agriculture.*

Постановка проблеми. Існує безліч різноманітних визначень сутності дефініції “аграрне підприємництво”. Основним завданням є визначити категорію «агробізнес» так, щоб це поняття максимально охопило усі аспекти функціонування. Також стоїть питання розробки рекомендацій щодо напрямів подальшого розвитку аграрного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрями державного регулювання розвитку підприємництва в аграрному секторі в сучасних умовах розкриває В.В. Русанюк [1], Ю. А. Карпишин, Л. В. Сус досліджують податкові механізми регулювання діяльності агрохолдингів в Україні [2], розвиток особистих селянських господарств та їх трансформація у сімейні фермерські цікавить науковця Д.В. Неміш [3], економетричний аналіз впливу цифровізації економіки на розвиток аграрного виробництва є темою досліджень М.В. Руденко [4].

Цікавими є наукові праці М.М. Ільчука, що стосуються розкриття основ підприємницької діяльності та агробізнесу [5], Н. Алесандрової – про агропромисловий комплекс та особливості його діяльності в сучасних умовах господарювання [6], В. Г. Андрійчука [7]. Також багато публікацій на тему ведення та управління аграрним бізнесом належить закордонним авторам, зокрема уваги заслуговує опис аграрних технологій К. Джек [8] та публікація Дж. Коннінга – як працюють сільські фінансові ринки в країнах, що розвиваються [9].

Мета статті (постановка завдання). Метою наукового дослідження є визначення сутності дефініції аграрного підприємництва та шляхів подальшого розвитку аграрного бізнесу в Україні.

Результати дослідження. Важливою умовою перехідної ринкової економіки є економічна трансформація форм та відносин власності, яка передбачає реорганізацію монополії державної форми власності у різноманітні форми, у тому числі у приватну. Основним видом діяльності в межах приватної форми власності є підприємництво. Воно відіграє важливу роль у функціонуванні економічної системи та її розвитку.

В аграрному секторі існує низка особливостей розвитку підприємництва. Підприємництво сприятиме розширенню сфери докладання аграрної праці, створенню нових можливостей для працевлаштування незайнятого сільського населення і вивільнених працівників з підприємств, що діють неефективно. Вільне підприємництво здатне значно зміцнити економічну базу місцевих рад, позитивно вплинути на розвиток сіл, невеликих міст.

Широкому розвитку підприємництва в аграрній сфері України заважають певні складності. Вони виникають, зокрема, через брак достатніх грошових заощаджень (первинного капіталу) працівників сфери АПК — потенційних підприємців; малооб’єктної виробничої й обслуговуючої матеріально-технічної бази; належного правового захисту і певних юридичних гарантій підприємців з питань власності, розпорядження майном, отримання і розподілу доходів [5].

М.Й. Малік виокремлює підприємництво як інститут забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора економіки, який виступає засобом структурної перебудови, стимулом трансформаційних змін через інституціоналізацію економічних відносин щодо умов ринку. Проте інститут аграрного підприємництва поки що не став економічно відповідальним, а надлишок економічної влади дає можливості диктату щодо умов формування відносин, які, головним чином, пов'язані з перерозподілом ренти не на користь селянина-власника [10].

Реалізація аграрного підприємництва відбувається через суб'єкти господарювання та неформальну самозайнятість. Найчастіше формою ведення підприємництва в аграрному секторі виступає підприємство. Сучасне аграрне підприємство є цілісною майновою базою, утвореною на статутних основах переважно внаслідок реформування КСП. Воно має право здійснювати діяльність з виробництва та реалізації товарів і послуг, виконання робіт та обслуговування потреб суспільства. Підприємство функціонує як форма вільного підприємництва, бере участь у конкурентній боротьбі в межах навколишнього середовища, сформованого на ринкових засадах, використовує земельні, трудові та інші види ресурсів [11, с. 391].

За даними Держстату України на початок 2020 року налічувалось 61761 суб'єкт господарювання у сфері сільськогосподарського виробництва, що на 11 728 одиниць більше порівняно з 2010 роком [12].

Більш конкретний аналіз існуючої мережі сільського господарства можна зробити за даними таблиці 1 (сформовано за джерелом 12).

Таблиця 1. Кількість суб'єктів господарювання у сільському господарстві у 2010-2019 роках, од.

	Код за КВЕД-2010	Роки	Усього	З них фізичні особи-підприємці	% до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	А	2010	80321	29655	36,9
		2011	61488	19811	32,2
		2012	68497	20841	30,4
		2013	71058	21210	29,8
		2014	75660	29648	39,2
		2015	79284	32540	41,0
		2016	74620	29622	39,7
		2017	76593	26478	34,6

		2018	76328	25824	33,8
		2019	75450	25211	33,4
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	01	2010	72697	23637	32,5
		2011	56197	16246	28,9
		2012	62878	16955	27,0
		2013	65238	17412	26,7
		2014	67967	23787	35,0
		2015	70721	25824	36,5
		2016	66837	23478	35,1
		2017	69536	21225	30,5
		2018	69596	20943	30,1
		2019	68675	20350	29,6

Аналіз даних таблиці 1. свідчить про поступове скорочення мережі сільського господарства в Україні.

Пандемія COVID-19 стала шоком для світової та європейської економіки. Вперше світові економіки стикаються з економічною і фінансовою кризою, спричиненою уповільненням економічного зростання, пов'язаного зі здоров'ям. Україна разом з іншими країнами-членами Світової організації торгівлі поширили спільну заяву щодо забезпечення відкритої та передбачуваної торгівлі сільськогосподарською та харчовою продукцією в рамках пандемії COVID-19. Так, автори спільної заяви, крім іншого, задекларували прагнення забезпечити відкритість та нерозривність ланцюгів постачання з метою продовження належного функціонування міжнародних ринків торгівлі сільськогосподарською продукцією та ресурсами, що відіграє важливу роль у запобіганні нестачі продовольства та забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, не встановлювати обмежень щодо експорту сільськогосподарської продукції та утримуватись від запровадження необґрунтованих торговельних бар'єрів щодо сільськогосподарської та аграрної продукції, а також ключових ресурсів сільськогосподарського виробництва [12].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вихід із негативного становища, яке склалося в аграрному секторі в Україні, потрібно шукати в розвитку аграрного підприємництва на наявній матеріально-технічній базі виробництва сільськогосподарського продовольства і поступовому створенні більш ефективної аграрної бази.

Дослідивши стан аграрної сфери в Україні, можемо запропонувати такі конкретні шляхи розвитку аграрного підприємництва:

- підприємництво на діючих і створених заново державних і колективних підприємствах на базі контрактів;

- сприяння створенню фермерських господарств;
- збільшення кількості й розширення розмірів особистих підсобних господарств сільських жителів;
- розвиток агроцехів на підприємствах інших галузей народного господарства;
- створення та розвиток агродільниць міських жителів;
- організація агрофірм приватної власності і приватно-орендних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Русанюк В.В. Державне регулювання розвитку підприємництва в аграрному секторі. // Економіка АПК. 2021. № 1 С. 94.
2. Карпишин Ю. А., Сус Л. В. Податкові механізми регулювання діяльності агрохолдингів в Україні // Бізнес Інформ. 2019. № 2. С. 209-217.
3. Розвиток особистих селянських господарств та їх трансформація у сімейні фермерські / Неміш Д.В., Савка М.В., Баланюк І.Ф., Шеленко Д.І., Іванів С.І. // Економіка АПК. 2020. № 2. С. 54.
4. Руденко М.В. Економетричний аналіз впливу цифровізації економіки на розвиток аграрного виробництва // Економіка АПК. 2020. № 4. С. 66.
5. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу / за ред. М. М. Ільчука. К.: Вища освіта, 2002. 398 с.
6. Алесандрова Н. Агропромисловий комплекс, особливості діяльності в сучасних умовах господарювання. URL: <http://www.refotext.com/referat-text-7663-4.html>.
7. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. К. : КНЕУ, 2013. 779 с.
8. Jack, K. 2009. "Barriers to agricultural technology adoption: Market failures". White paper prepared for the Agricultural Technology Adoption Initiative, JPAL (MIT) / CEQA (Berkeley).
9. Conning, J., and C. R.Udry. 2007. "Rural Financial Markets in Developing Countries". In: R. Evenson and P. Pingali, editors. Handbook of Agricultural Economics . vol. 3, Agricultural Development: Farmers, Farm Production and Farm Markets. Elsevier, North-Holland.
10. Малік М.Й. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі: макроекономічний аспект // Науковий вісник Ужгородського університету. 2017. Серія Економіка. Вип. 1 (49). Т.2. URL: http://www.visnykekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/49_2/49_32-37.pdf
11. Новіков Г. Кооперативи дозволять економічно вижити господарствам. URL: <http://www.agrokraina.com.ua/agropolicy/172-gennadij-novikov-kooperativi-dozvolyatekonomichno-vizhiti-gospodarstvam.html>
12. Сільське господарство в Україні. URL : <https://dlf.ua/ua/silske-gospodarstvo-v-ukrayini/#1>

REFERENCES

1. Rusanyuk, V.V. (2021). Derzhavne rehulyuvannya rozvytku pidpryyemnytstva v ahranomu sektori [State regulation of business development in the agricultural sector]. *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex, 1, 94* [in Ukraine].
2. Karpyshyn, YU.A., & Sus, L.V. (2019). Podatkovi mekhanizmy rehulyuvannya diyal'nosti ahrokholdynhiv v Ukrayini [Data mechanisms of regulation of activity of agroholdings in Ukraine]. *Biznes Inform. - Business Inform, 2, 209-217* [in Ukraine].

3. Nemish, D.V., Savka, M.V., Balanyuk, I.F., Shelenko, D.I., & Ivaniv, S.I. (2020). Rozvytok osobystykh selyans'kykh hospodarstv ta yikh transformatsiya u simeyni fermers'ki [Development of personal farms and their transformation into family farms]. *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex*, 2, 54 [in Ukraine].
4. Rudenko, M.V. (2020). Ekonometrychnyy analiz vplyvu tsyfrovizatsiyi ekonomiky na rozvytok ahrarnoho vyrobnytstva [Econometric analysis of the impact of digitalization of the economy on the development of agricultural production]. *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex*, 4, 66 [in Ukraine].
5. Il'chuk, M. M. (2002). *Osnovy pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti ta ahrobiznesu [Fundamentals of business and agribusiness]*. Kyiv.: Vyscha osvita [in Ukraine].
6. Alesandrova, N. *Ahropromyslovyy kompleks, osoblyvosti diyal'nosti v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya [Agro-industrial complex, features of activity in modern economic conditions]*. Retrieved from <http://www.refotext.com/referat-text-7663-4.html> [in Ukraine].
7. Andriychuk, V. H. (2013). *Ekonomika pidpryyemstv ahropromyslovoho kompleksu : pidruchnyk [Economics of agro-industrial enterprises]*. Kyiv : KNEU [in Ukraine].
8. Jack, K. (2009) "Barriers to agricultural technology adoption: Market failures". White paper prepared for the Agricultural Technology Adoption Initiative, JPAL (MIT) / CEGA (Berkeley) [in English].
9. Conning, J., and C. R.Udry. (2007). "Rural Financial Markets in Developing Countries". In: R. Evenson and P. Pingali, editors. *Handbook of Agricultural Economics*. vol. 3, Agricultural Development: Farmers, Farm Production and Farm Markets. Elsevier, North-Holland [in English].
10. Malik, M.I., Shpykuliak, O.H., & Suprun, O.M. (2017). Rozvytok pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v ahrarnomu sektori: makroekonomichnyy aspekt [The development of entrepreneurial activities in the agricultural sector: macroeconomic aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu, Seriya Ekonomika - Scientific Bulletin of Uzhhorod University*. 2017. *Economics series*, 1 (49) [in Ukraine].
11. Novikov, G. *Kooperatyvy dozvoliat' ekonomichno vyzhyty hospodarstvam [Cooperatives will allow farms to survive economically]*. Retrieved from: <http://www.agrokraina.com.ua/agropolicy/172-gennadij-novikov-kooperativi-dozvoliatekonomichno-vizhiti-gospodarstvam.html> [in Ukraine].
12. Sil's'ke hospodarstvo v Ukrayini [Agriculture in Ukraine]. (n.d.). *dlf.ua*. Retrieved from <https://dlf.ua/ua/silске-gospodarstvo-v-ukrayini/#1> [in Ukraine].